



ВСЕЛЕНСКИ СЪБОРИ

Доклад, изнесен пред Св. Синод на Гръцката православна църква

Блаженейши владико,

Високопреосвещени свети отци,

Бих искал първоначално да благодаря за честта, която бе оказана на моята скромна личност с възможността да говоря пред църковната ни йерархия. И то да говоря за Константинополския събор, състоял се през 1351 г., който Събор поради важността на разглеждания от него проблем бил окачествен като Девети вселенски събор. Именно по въпроса за този Събор нашата православна вяра влиза в сблъсък, и то много сериозен, с ереста на папизма. Изложеното на този събор православно учение би трябвало да подхранва нашето пастирско богословие и нашите проповеди. Но тъй като това в своята по-голяма част не се случва, затова и християните ни остават богословски сакати, показвайки съществена липса на духовен (православен) живот.

Съгласно поставената ми за разглеждане тема, аз съм призован да говоря по въпроса за окачествяването на Константинополския събор от 1351 г. като Девети вселенски. Историята официално познава седем Вселенски събора, но е грешка да вярваме, че

Написано от † ЙЕРЕМИЯ, Гортино-Мегалополски митрополит
Петък, 22 Април 2016 12:33

Вселенските събори приключват само с тях. Както е грешка също така да казваме, че светите Отци приключват със св. Йоан Дамаскин или св. Фотий Велики. Светият Дух е винаги в Църквата и издига св. отци. И винаги в Църквата е имало някакви кризи, и църковната йерархия е била свиквана на различни събори за разрешаване на възникналите проблеми в просветлението на Светия Дух.

Поначало казваме, че Константинополският събор от 1351 г. има всички свойствени характеристики на един Девети вселенски събор, защото:

1. Има за свой предмет на разискване един особено значим богословски проблем, в който се концентрира цялото православно богословие и живот, и то по въпрос, в който се сблъскват две традиции - православната и франко-латинската;
2. Този събор е наистина Вселенски, защото се е занимавал с един толкова сериозен догматичен въпрос, който се явява естествено продължение именно на проблематиките, занимавали древната Църква. През IV век светите отци се сблъскали с ереста на Арий, който твърдял, че Божието Слово е творение. А Константинополският събор от 1351 г., за който говорим, се сблъскал с ереста на Варлаам, който пък твърдял, че Божията енергия е творение. Освен това, този Събор се явява продължението на Шестия вселенски събор, на който е ясно заявено, че у Христос има две воли, божествена и човешка, тъй като тази формулировка е записана и запаметена именно в Томоса на този Събор от 1351 г. Дори нещо повече, еретиците осъдени на този Събор, както сочи неговият Томос, са по-лоши от монотелитите, осъдени на Шестия вселенски събор;
3. Още, Константинополският събор от 1351 г. се счита за Вселенски, защото е приел решенията на предишните събори; защото засвидетелствал цялото богословие по текстовете на Священото Писание и учението на всичките ни свети отци на Църквата; и защото Томосът му е подписан от всички; и защото, последно, в "Синодик на православието", който изразява съзнанието на нашата Църква, при текста за победата и триумфа на православните свети отци са прибавили и "Глави срещу Варлаам и Акиндин", взети именно от този Събор;
4. И накрая най-важното: Константинополският събор от 1351 г. се счита за Вселенски, защото разгърна учението на боговдъхновения отец св. Григорий Палама. Наистина, автентичност на Вселенските събори, както и на другите събори, придават главно

Написано от † ЙЕРЕМИЯ, Гортино-Мегалополски митрополит
Петък, 22 Април 2016 12:33

боговдъхновените и богоносни свети отци, които съставят дадения Събор (вж. бел. 1).

Разбира се, окачествяването на Константинополския събор от 1351 г. за Вселенски ще бъде наистина оправдано, ако ние познаваме по-добре неговата проблематика, или по-точно - въпросите, с които той се е занимавал.

Съборът осъдил еретика Варлаам и неговите съмишленици, провъзгласил учението на св. Григорий Палама като православно, като учение на Църквата. Варлаам първоначално бил православен и много логичен мъж, с голяма любов към философията и гръцката книжнина. В нашите земи той дошъл от Южна Италия и след като добре объркал главите на хората тук, пак се върнал там, откъдето е, станал католик и бил почетен от папистите, като бил въздигнат в сан епископ.

В тесните и ограничени рамки на времето, с което разполагам, бих искал да упомена главните идеи на дошлия от Запад Варлаам Калабрийски, чието осъждане бе утвърдено на Константинополския събор през 1351 г. По този начин ще се очертае и значението на този Събор като Вселенски.

Желая и бих искал от малкото, което ще кажа, да си проличи колко ужасяващ и странен е богът на анатемосания от Събора Варлаам. Както казваше и написа покойният отец Йоанис Романидис, но и както ще се постарая да докажа в този мой доклад, богословските разлики между св. Григорий Палама и Варлаам на практика са разликите между нашето православно богословие и римокатолическата франко-латинска традиция (вж. Византийски отци на Църквата, т. 1, Солун, 1984 г., стр. 119).

Те се заключават в следното:

1. По отношение на богословските догмати и въпроси, като например при догмата за източника на произход на Светия Дух - който толкова много отличава Православната ни Църква от римокатолиците - философът Варлаам не ползва доказателства от Свещеното Писание и светите Отци на Църквата, а използва човешки силогизъм (мъдруване), само логика. Този метод е познат на Варлаам от Запада, откъдето е и дошъл, защото той стои и в основата на римокатолическото богословие, като се свежда до казаното "credo ut intelligam" (= вярвам, за да разбирам). Според този принцип, който

Варлаам желаел да приложи към нашата среда, първо трябва догматите да бъдат приети, а отпосле чрез мисълта, въоръжена с философия, да се задълбочи човек навътре из тях и там да открие нови догмати, подобно като Filioque-то при католиците. Този начин на мислене и действие на Варлаам, т. е. че при изложението на догматите трябва да се използват логиката и философите, а не Писанието и Отците, особено впечатлил свети Григорий Палама.

Самият свети Григорий ползвал доказателствения метод, т. е. при дискутиране на богословските въпроси той представял доказателства от Свещеното Писание и Предание на Църквата. Докато Варлаам ползвал диалектическия метод, който се основава на силата на логиката и приключва с хипотези. Наистина, по отношение на божествените неща следва да се прилага доказателственият метод, който да се основава на авторитета на словото на Писанието и на Отците на Църквата, и само помощно може да се ползва логиката и философите.

Варлаам правел точно обратното, както и варлаамитите. Варлаамизмът по отношение на богопознанието има за предпоставка философията и упражняваната силна логика, подобно на богопознанието при франко-латинците. Според православното учение, чийто изразител е св. Григорий Палама, богопознанието се постига чрез изучаване на Свещеното Писание, живота и учението на светиите на Църквата ни и главно, богопознание се постига чрез живота на покаянието вътре в Църквата. Обоженето (обожествението) е изворът на богопознанието.

2. Варлаам придавал на философията спасителен характер и считал познаването ѝ за необходимо допълнение към Божието откровение. За Варлаам философите са като Пророците и Апостолите, тъй като тях, философите, той окачествявал като божествени и просветени от Бога личности. Само че свети Григорий Палама в своето писание "За пребиваващите в свещено мълчание" определил философията като безсилна да навлезе навътре в пространството на богопознанието и я ограничил като полезна само по отношение на тварните неща (вж. Първа триада слова: За пребиваващите в свещено мълчание, За външното възпитание, За овладяването на ума и божествената светлина).

3. Някога Варлаам видял един монах-исихаст, който седял на едно ниско столче и, за да концентрира (да събере, аск.) ума си, бил опрял брадичката си на гърдите си и изричал съсредоточено молитвата "Господи Исусе Христе, помилуй ме". Та той научил от него, че това му помагало да види божествената Светлина. Западникът Варлаам от тази гледка и от това, което чул, извел първо обвинението, че монасите искат да ограничат своя ум до своето тяло ("вътре в тялото се стремят да заключат ума"), докато той,

обратното, поддържал, че "извън тялото трябва всичко (по отношение на ума) да насочваме".

Но при един такъв дуалистичен принцип, както се вижда, при такова крайно разделено възприемане на душата и тялото, молитвата, отбелязва свети Григорий Палама, не е нищо друго освен една фантазия, която поражда идоли за душата. Докато правилната молитва е един реален опит, а не фантазия, и има отношение към целия човек, тоест - и към неговото тяло. Опитът да бъде изведен, да бъде отблъснат умът от тялото, както искал Варлаам - който се бил смутил от гледката на молещия се монах - за да се достигнат някакви мислени видения, и който някога бил прилаган от гностиците, този опит, казвал светият отец, е демонично видение. Според християнското разбиране, тялото не е грешно и затова може да бъде убежище на ума. И как Христос би дошъл в тяло, ако дори на ума не подходеше да дойде в него?! Разбира се, умът като безтелесен, какъвто е, не обитава в тялото като някакъв материален предмет, а като сила (вж. П. Христу, Свети Григорий Палама проповедникът на благодатта и светлината, стр. 82-83).

4. Обаче Варлаам най-много се възмущавал на това, което монахът му казал. Тоест, че чрез аскезата си монасите могат да придобият виждане на божествеността, да видят божествената Светлина. Това Варлаам упорито отхвърлял, и то не за друго, а защото бил последовател на римокатолическото богословие, което процъфтявало на Запад и с което му била запазена душата. (Относно това, че Варлаам и въобще противоборците на исихастите са вдъхновени от западната теология, вж. силните доказателства на архим. В. Стефаниду, Църковна история, изд. Астир, стр. 435).

Та според римокатолическото богословие Бог е само същност. А разбира се, нетварната Божия същност не може да се види. Но Ветхият Завет казва за патриарха Иаков, че видял Божието лице и се спасил (Бит. 32:30). А Господ наш Иисус Христос е казал, че чистите по сърце ще видят Бога (Мат. 5:8). Противопоставяйки се на Варлаам, който отричал виждането на Бога, свети Григорий Палама му предал учението на Отците на Църквата по този въпрос. Разяснил му, че у Бога различаваме в неделимост същност и енергии. И ако, от една страна, не можем да имаме никакво общение с Бога по същност, защото Божията същност е напълно непостижима и неучастваема, от друга страна, ставаме причастни на Бога чрез Неговите божествени енергии. Бог има енергии, чрез които и светът стана и се съхранява, и чрез които ние влизаме в общение с Него и се обожяваме (ставаме причастници на Божията природа, бел. прев.). Тоест, когато казваме Божии енергии, ние разбираме Самия Бог в Неговите действия и самооткровение (вж. бел. 2) .

Написано от † ЙЕРЕМИЯ, Гортино-Мегалополски митрополит
Петък, 22 Април 2016 12:33

5. Един бог без енергии, а само със същност, както казвал Варлаам и както проповядват днес римокатолиците, един такъв бог, с който, по израза на Палама, имаме такъв "голям и непреодолим разрыв", че да не можем да влезем в никакво общение с Него, един такъв бог, ние не искаме. Отблъскваща е тази Варлаамова недостижима трансцедентална божественост. Затова ще трябва да потърсим друг Бог - участваем, сладчайший Бог. Бог, Който да е много близо до нас и нашите неволи, и Който да знаем, че ни чува и ни разбира. Именно това е "Бог на нашите отци".

С други думи, Бог има енергии, но внимание! Божиите енергии са нетварни, както нетварна е и Неговата същност. Защо Варлаам, след силните удари на свети Григорий Палама, бе принуден да каже, че Бог има енергии, "но те били тварни". Та ако енергиите Му са тварни, тогава ние не бихме могли да се спасим и да се обожим чрез тях, защото, най-простичко казано, тварното не може да спасява.

6. Тъй като ние, православните, правим разлика между Божия същност и Божия енергия, затова приемаме, че чистият по сърце може да види Бога посредством нетварните божествени енергии. Следователно, много добре е казал на Варлаам онзи простичък монах, че той се моли, като се бори да събере ума си, за да види Таворската светлина. За Варлаам, който вярвал, че у Бог има същност, боговиденията на светиите, както и самата божествена светлина, която заслепила апостолите на Тавор, трябва да се тълкуват алегорично, символично, а не реално. Според неговите изрази, те са "тварни", "символи", "енигмата", те са "призрачни неща (само във фантазията)". За ортологичния Варлаам разказите за Божиите енергии в света (чудеса, боговидения и др.) са движения на болна или демонична фантазия; те са символи, които "стават и отминават", но на практика са "неипостасни", казвал той. За Варлаам реално боговидение не съществува.

7. Тоест: За нас, православните, общението ни с Бога се осъществява посредством енергията и действието на Светия Дух, посредством нетварните божествени енергии при предпоставката, разбира се, да бъде очистено сърцето. Докато за Варлаам и сродните му по дух общението с Бога се осъществява посредством тварни човешки средства - с ум, логика и знание - независимо от чистотата на душата. Това и очертава различията ни от варлаамизма личен духовен живот. За нас, православните, духовният живот не е в това "да вършим" и "да действаме", и да рекламираме делата си, а да оплакваме паденията си, за да можем да видим чрез чистотата на сърцето си Бога. Православното пастирство е да се поучава народът според учението на светите Отци на онзи начин и метод, по който да постига очистването си, така че да успее да разбере (да почувства) онзи тропар, който е печатът на светата божествена Литургия: "Видяхме истинската Светлина, приехме Духа небесен!" Нека проследим фразата: "Видяхме истинската Светлина"! Потомците на Варлаам и днес ни порицават за този израз така,

Написано от † ЙЕРЕМИЯ, Гортино-Мегалополски митрополит
Петък, 22 Април 2016 12:33

както и той порицал в своето време онзи монах, казал му подобно нещо. Само че, господин Варлаам - му отговаряме ние, - не е тварна и фантасмагорична тази светлина, защото я наричаме "истинска"! "Видяхме истинската Светлина!" Православният духовен живот в смиреното преживяване на покаянието се изразява чрез онези простички, но дълбоко богословски по същност думи, които си казвала древна необразована старица: "Та с какво лице ще видя (ще застана пред) Бога?" Нека забележим фразата "ще видя Бога", докато многознаецът философ Варлаам не приемал, че Бог може да се види.

В нашата Църква Петдесетницата продължава непрестанно, както това сочат богоявленията и проблясъците при чистите по сърце. В Църквата ни непрестанно имаме нови просветления и боговидения така, като сме ги виждали и при светоносните отци в страната ни - отците йеромонаси Яков и Порфирий и монах Паисий. Чистите през настоящия живот вкусват от рая, отсега, "тук и сега", живеят Царството Божие. Докато според римокатолиците човек в бъдния век, при свършека, ще види Божиата същност. Което е ужасяваща ерес!

7. Преди да завърша тази част от доклада ми, искам да упомена и другия ужасяващ смисъл, който Варлаам придавал на израза, че Божиите енергии са "тварни". Този западен философ, като говорел за "тварни" Божии енергии, имал предвид, че Бог при Сътворението бил "вградил" в природата на съществуващите неща енергии и затова вече самичък светът, както и човекът, може да живее и да се движи към своята цел. Тези енергии и сили, които са "тварни" в съществуващите неща, са, казвал Варлаам, "даровете" и "благодатта" Божия, затова и проповядвал "тварна обожествяваща човека божествена благодат". Та, с тези сили, които били "сътворени" при сътворяването на нещата от света - казва Варлаам, - светът може да се самонасочва към целта си, без да има нужда от Бога!... Наистина, в учението на Варлаам се заключава "убийството на Бога"! От прелестта на Варлаам бил повлиян Западът, който отдалечил Бога от света и, като акцентувал на човешката сила, развил една култура без Бога (Вж. прот. Теод. Зисис, Свети Григорий Палама, стр. 72 и нат., както и Св. Григорий Палама и неговата теология, Димицана 2007, стр. 68-69).

Заради суматохата, която Варлаам предизвикал със своите идеи и полемиката му срещу исихастите, през 1341 г. в Константинопол бил свикан Събор. На този Събор, който предизвикал широк интерес, поради което бил отворен и за народа, свети Григорий Палама изтъкнал на основата на Свещеното Писание и светоотеческото предание способността на човека да постигне посредством аскеза (подвижничество) и духовно усъвършенстване умна сетивност за нетварната Божия светлина и постоянно общение с Бога. А това е възможно да бъде постигнато от чистия (по сърце), защото у Бога няма само нетварна недостижима същност, но и нетварна божествена енергия, която е достижима и участваема. По този начин за чистите (по сърце) е възможно да виждат

Написано от † ЙЕРЕМИЯ, Гортино-Мегалополски митрополит
Петък, 22 Април 2016 12:33

Бога, нещо което Варлаам не само отхвърлял, но и порицавал. Съборът оправдал свети Григорий Палама и осъдил Варлаам. По настояване на великия доместик и премиер Йоан Кантакузин, Варлаам поискал прошка от св. Григорий Палама, който с радост я дал и така Съборът тихо приключил.

Още същата година обаче с появата на Григорий Акиндин, който преповтарял учението на Варлаам, отъждествявайки у Бога същност и енергии, бил свикан и друг Събор, който осъдил този нов варлаамит. По-късно, по причина на нова полемика срещу св. Григорий Палама, поддържана, и то от патриарха Йоан Калека, било решено свикването на нов Събор под председателството на цар Йоан V и царицата майка през 1347 г. Съборът обявил поддръжката си за Томоса от 1341 г., отстранил варлаамитстващия патриарх Йоан Калека, а св. Григорий Палама се прославил като защитник на благочестието.

Но след четири години отново имаме нов противоборник срещу светеца - Никифор Григора. Той преповтарял обвиненията на Варлаам срещу свети Григорий в двубожие - защото, както знаем, светецът различавал у Бога същност и енергия. Още, подобно на него, този Никифор Григора осъждал и учението на свети Григорий за виждането на божествената Светлина. Затова през 1351 г. нуждата пак наложила свикването на нов Събор в Константинопол при патриарх Калист. Този Събор е триумф за исихастите, защото синодалните старци се позовавали на решенията на предходните Събори от 1341 г. и 1347 г. и осъдили Никифор Григора и неговите единомишленици.

Впоследствие бил съставен Томос с протоколите и решенията на Събора. Томосът бил подписан от патриарх Калист, император Йоан Кантакузин и всички присъстващи синодални старци, а по-късно и от много други митрополити, над 50, без да се считат техните епископи, от Йоан Палеолог и втория съимператор Матей Кантакузин, и от Йоан V Палеолог. Томосът бил предаден от Кантакузин на патриарха по време на тържествена служба в храм "Света София".

Така този Събор има, както казахме, характерните форма и черти на един Вселенски събор (вж. бел. 3) .

Блаженейши отче и владико,

Написано от † ЙЕРЕМИЯ, Гортино-Мегалополски митрополит
Петък, 22 Април 2016 12:33

Високопреосвещени отци архиереи,

Въпросът за Константинополския събор от 1351 г., по който говорихме сега, както стана ясно, е сериозен и заключава в себе си цялата православна духовност.

Този въпрос има, разбира се, отношение и към нашето време, в което битува значителен варлаамизъм. Мен лично ме потресе оплакването на Негово Високопреосвещенство Навпактския митрополит г-н Йеротей, един добър пастир в моето родно място, че в страната ни се разпространява една нова ерес. Това в обобщен вид е ереста на варлаамизма. Затова смирено считам, че е време да се престане с т. нар. моралистична проповед на задълженията (дълговете), която в днешно време се подхранва и с много социология. Нужно е в нашето учение да предаваме учението на свети Григорий Плама, което е изразител на учението на всички Отци на Църквата ни, и както казва един университетски преподавател - "трябва да се счита за сигурно, че ходът на православно богословие, поне в най-близко бъдеще, решително ще придобива ритъм от паламистичното предание" (вж. Георгиос Мандзаридис, Паламика, Пролог, Солун 1973 г.).

Във всеки случай, в нашите проповеди ние трябва да говорим за различаването у Бога на същност и енергии, защото този догмат е "ключът" за разбирането на православно учение и предпазването на младежите ни от множеството ереси, като напр. съблазънта на т. нар. "Нова епоха".

Варлаам и варлаамитстващите римокатолици, именно защото не приемали това различие и проповядвали един бог, който е само същност без енергии, стигнаха до "убийството на Бога", точно както бе предвидял това свети Григорий Палама (вж. бел. 4). "Философе - казал светецът на Варлаам - ти проповядваш един бог без енергии (бездействен), тоест - бог несъществуващ"! И ето, днес децата на Запада с плакати по улиците крещат: "Бог умря"! Кой Бог е умрял? Варлаамовият бог. Докато "Бог на нашите Отци" е Бог Жив, както това още от древни векове проповядва Ветхият Завет чрез своите безсмъртни пророци. На Този Бог слава, чест и поклонение сега и винаги, и во-веки веков. Амин.

20 септември 2011 г.

За признаването на Константинополския (Исихасткия) събор от 1351 година като Девети Вселенски

Написано от † ЙЕРЕМИЯ, Гортино-Мегалополски митрополит
Петък, 22 Април 2016 12:33

Превод от гръцки:
Анула Христова

Източник: [Официален сайт на Българската Православна Църква](#) {comments off}